

INSTITUCIONALNE IN OSEBNOSTNE DOLOČNICE DEMOKRATIČNE DELIBERACIJE: PRIMER SLOVENSKEGA PARLAMENTA**

Povzetek. V članku je analiziran vpliv izbranih institucionalnih, kontekstualnih in osebnostnih dejavnikov na stopnjo demokratične deliberacije v parlamentarni razpravi o t. i. Družinskem zakoniku. V prvem delu članka avtorja predstavi analizo obstoječe literature ter argumente, na podlagi katerih bi lahko pričakovali večjo oziroma manjšo stopnjo vpliva analiziranih dejavnikov na stopnjo demokratične deliberacije v izbranem primeru. Na podlagi izvedene analize avtorja ugotovi, da na stopnjo demokratične deliberacije v analiziranem primeru vpliva splet institucionalnih in osebnostnih dejavnikov, pri čemer je moč zaznati izrazito jasen in teoretsko skladen vpliv osebnostnega dejavnika. Po drugi strani, institucionalni dejavniki in strankarski kontekst ne kažejo jasnega vpliva na raven demokratične deliberacije, prav tako pa so ponekod njihovi učinki tudi v nasprotju s teoretskimi predpostavkami.

Ključni pojmi: demokratična deliberacija, parlamentarizem, dvodomnost, spol, zakonodajni postopek, Slovenija

Uvod

Sodobni parlamenti imajo številne funkcije in zakonodajna oziroma funkcija oblikovanja in sprejemanja javnih politik je zgolj ena od njih. Različni avtorji (npr. Polsby, 1975; Copeland in Patterson, ur., 1994; Howlett in Ramesh, 1995; Zajc, 2000) med funkcijami parlamentov naštevajo še: legitimacijo odločitev in javnih politik, predstavljanje družbenih interesov, racionalizacijo in razreševanje interesnih konfliktov, funkcijo sprejemanja in nadzora izvrševanja državnega proračuna, nadzor nad delovanjem vlade ter njeno politično in administrativno dejavnostjo, rekrutacijo in socializacijo oziroma oblikovanje nacionalne parlamentarno-vladne elite, informacijsko,

* Dr. Tomaž Deželan, izredni profesor na Fakulteti za družbene vede, dr. Alenka Krašovec, redna profesorica na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

** Izvirni znanstveni članek.

vzgojno in mobilizacijsko funkcijo. Kot poudarjata Copeland in Patterson, ur. (1994), so najpomembnejše funkcije parlamentov univerzalne tako časovno kot prostorsko, vendar sposobnost parlamentov za opravljanje posameznih funkcij skozi čas upada in narašča, zato so v posameznih časovnih obdobjih nekatere funkcije parlamentov bolj izpostavljene kot druge. Pri uresničevanju zgoraj naštetih funkcij parlamentov so že dolgo izpostavljene nekatere osnovne značilnosti deliberativnosti, za katero velja večja osredotočenost na razprave kot na glasovanja (glej Steenbergen et al., 2003), a kot opozarjata Lord in Tamvaki (2013: 27), je šele deliberativni zasuk v moderni demokratični teoriji povzročil tudi preobrat v raziskovanju in vrednotenju dela parlamentov.

Pri raziskovanju deliberacije v parlamentarnih razpravah so bila ob vprašanih o stopnjah deliberativnosti pogosto izpostavljena tudi vprašanja o določnicah. Kot ugotavljajo Bächtiger in Steenbergen (2004) ter Lord in Tamvaki (2013), so nekateri institucionalni dejavniki (npr. vrsta političnega sistema, značilnosti predstavniških institucij, večinski oziroma zelo medsebojno tekmovalni in konsenzualni sistemi, odprtost parlamentarne arene) pomembni oblikovalci stopnje deliberacije v parlamentarnih razpravah. Ugotovitev o pomembnosti institucionalnih dejavnikov za delovanje političnih organizacij in poslancev ne preseneča, saj sta že pred tremi desetletji March in Olsen (1984) obudila pomen institucij in organizacijskih dejavnikov. Ti so namreč v politologiji po letu 1950 doživeli daljši zaton v pomembnosti pojasnjevanja delovanja v političnem življenju. Ob institucionalnih dejavnikih stopnje deliberacije sta Bächtiger in Steenbergen (2004) izpostavila še nekatere kontekstualne dejavnike (na primer stopnjo polarizacije političnih akterjev v odnosu do konkretnega javnopolitičnega problema, medijsko izpostavljenost delovanja), Lord in Tamvaki (2013) pa tudi osebne dejavnike sodelujočih v parlamentarnih razpravah, kot so spol in značilnosti karier poslancev.

V pričujočem članku bomo ovrednotili vpliv nekaterih od teh institucionalnih, kontekstualnih in osebnostnih dejavnikov na stopnjo demokratične deliberacije v parlamentarni razpravi o t.i. Družinskem zakoniku, ki je v Državnem zboru in Državnem svetu Republike Slovenije potekala v letih 2010 in 2011. V članku sledimo razumevanju deliberacije, kot ga izpostavi Kuhar (2015), tj. da akterji v razpravah poslušajo drug drugega, razumno utemeljujejo svoje politične pozicije, kažejo medsebojno spoštovanje ter reflektirajo lastne interese in potrebe z vidika njihove posplošljivosti ter sledimo merjenju stopnje deliberacije, kot sta ga v svojem delu uvedla Bächtiger in Steenbergen (2004), ter je za potrebe tudi tega članka natančneje predstavljen v Kuhar (2015) ter v Kuhar in Petrovčič (2015).

Članek je sestavljen iz dveh večjih sklopov. V prvem so na podlagi analize literature tujih avtorjev predstavljene ugotovitve o pomenu institucionalnih,

kontekstualnih in osebnostnih dejavnikov na stopnjo deliberacije, sledita analiza relevantnih formalnih dokumentov ter analiza obstoječe literature slovenskih avtorjev, ki umesti predstavljene dejavnike deliberacije in njihove značilnosti v slovenskem okolju. V drugem sklopu so predstavljeni rezultati empirične analize parlamentarnih razprav o izbrani tematiki. V zaključku na podlagi rezultatov analize ocenimo, kateri od analiziranih dejavnikov so izkazali vpliv na stopnjo demokratične deliberacije.

Institucionalne determinante parlamentarizma in njihov vpliv na parlamentarno deliberacijo

Delovna telesa

Zaradi kompleksnosti modernih družb sta za poglabljeno in celovito ukvarjanje z družbenimi vprašanji in javnimi politikami v parlamentih potrebni specializacija in delitev dela. Ker je celoten parlament preveliko telo, da bi se na plenarnih zasedanjih ukvarjalo s številnimi kompleksnimi družbenimi vprašanji in javnimi politikami, je v njem prišlo do poudarjene specializacije in delitve dela (Norton, 1994). Glavno obliko specializacije in delitve dela v parlamentih predstavljajo delovna telesa. To pa ni edina funkcija, ki jo delovna telesa v sodobnih parlamentih imajo. Strøm (1998) in Zajc (2000) med funkcije delovnih teles prištevata še: zagotavljanje neprekinjenega zakonodajnega dela in stabilnosti oblikovanja javnih politik, pridobivanje informacij, medstrankarsko usklajevanje, omogočanje pogajanj oziroma pridobivanje pogajalskih koristi.

Delovna telesa so praviloma številčno manjša telesa, ki se ukvarjajo s posameznimi področji javnih politik, sestavljajo pa jih posamezni poslanci. Poslanci se za članstvo v delovnih telesih ponavadi odločajo na podlagi osebnega interesa po sodelovanju v delovnem telesu, ki posega na zanje zanimivo področje javnih politik, ali pa zaradi njihove poklicne specializacije (Norton, 1994; Longley in Davidson, ur., 1998). To naj bi tudi prispevalo k večji kakovosti razprav (Shaw, 1998). Delovna telesa so v mnogih sodobnih parlamentih prostori, v katerih poteka pretežni del procesov oblikovanja javnih politik v parlamentu (Olson in Mezey, 1991; Ágh, 1998; Longley in Davidson, 1998; Mattson in Strøm, 2004), ob tem pa se razvijajo tudi številne razprave o obravnavanih politikah.

Državni zbor Republike Slovenije (DZ) kot osrednje predstavniško in zakonodajno telo opravlja številne funkcije sodobnih parlamentov (Zajc, 2004). Podobno kot v mnogih parlamentih modernih demokracij tudi tu glavno obliko specializacije in delitve dela predstavljajo delovna telesa (odbori in komisije). Poslovnik DZ določa, da se delovna telesa ustanovijo za spremljanje stanja na posameznih področjih, za pripravo odločitev o

politiki na teh področjih, za oblikovanje stališč do posameznih vprašanj ter za obravnavo predlogov zakonov in drugih aktov DZ.

Kot so pokazale različne raziskave (glej Fink-Hafner in Krašovec, 2005), so delovna telesa DZ zaznana kot osrednje mesto srečevanja med zakonodajno vejo oblasti ter civilnodružbenimi in akademskimi akterji ter kot pomembno mesto deliberacije, saj v teh telesih potekajo pomembne vsebinske razprave, izmenjave argumentacije in izmenjave/pridobitve informacij v procesih oblikovanja javnih politik. Na podlagi povedanega pričakujemo, da bomo na primeru razprav v kontekstu sprejemanja Družinskega zakonika identificirali *višjo stopnjo deliberacije razprav na ravni delovnih teles (tj. pristojnih odborov) kot pa na ravni razprav Državnega zbora kot celote (tj. plenarnih zasedanj)*.

Vključevanje civilne družbe

Pogosto so na željo članov delovnih teles – zavoljo pridobitve dodatnih informacij in strokovnih mnenj, z namenom vključitve civilne družbe v parlamentarno razpravo ter dviga kakovosti razprave – na seje delovnih teles vabljeni tudi drugi. Celo več, civilnodružbeni in akademski akterji so postali eden najbolj hvaležnih in dragocenih virov strokovne podpore in znanja poslancev, kar vse lahko omogoči večjo stopnjo deliberacije v procesih oblikovanja javnih politik v delovnih telesih (Norton, 1999). Ravno sposobnost pridobitve informacij in ekspertiz neodvisno od vlade omogoča razvoj deliberacije v delovnih telesih parlamentov (Strøm, 1998), saj imajo člani delovnih teles interes, da bi bili čim bolj informirani za svoje delovanje in argumentiranje svojih stališč (Pedersen et al., 2015).

Omenjena telesa z vključevanjem tovrstnih akterjev v procese oblikovanja javnih politik tudi pogosto (dodatno) legitimirajo svoje delovanje in odločitve (Grant, 1989). Upošteva se povedano, Damgaard in Mattson (2004: 113) delovna telesa obravnavata kot prostore, v katerih potekajo številna pogajanja, prilagoditve mnenj oziroma stališč in sklepanje dogovorov med akterji, praviloma na podlagi višje stopnje deliberacije razprav. Tako ne preseneča niti trditev Mattsona in Strøma (2004: 91), da so ravno delovna telesa najpomembnejši prostori zakonodajne deliberacije.

Formalna in institucionalna možnost sodelovanja med delovnimi telesi DZ ter civilnodružbenimi in akademskimi akterji je opredeljena v Poslovniku DZ. V njem je določeno, da lahko z namenom pridobivanja informacij delovno telo opravi tudi javne predstavitve mnenj, na katere povabi strokovnjake in druge osebe, ki bi lahko dale koristne informacije. Zanimiva je tudi določba poslovnika, ki pravi, da mora biti matično delovno telo seznanjeno z vsemi predlogi, pobudami in vprašanji, ki jih nanj naslovi civilna družba.

Strøm (1998) ter Bächtiger in Steenbergen (2004) ob tem dodajajo, da

zlasti seje delovnih teles, ki so zaprte za javnost, pomembno pripomorejo k deliberaciji, Strøm (1998) pa dodaja še, da se večja stopnja deliberacije v delovnih telesih razvije, ko so razprave v njih organizirane pred plenarnimi razpravami oziroma sejami parlamentov o izbrani problematiki.

Če do sedaj opisane značilnosti in pristojnosti delovnih teles kažejo predvsem institucionalne rešitve, ki bi omogočale višje stopnje deliberacije, pa poslovniška določba, da so seje delovnih teles praviloma javne, na deliberacijo deluje destimulativno. Ne glede na to pa na podlagi pregleda raziskovalnih ugotovitev pričakujemo, *da so nedržavni akterji (civilna družba) s svojo vključitvijo v razprave*, s čimer so odprli možnost pridobitve dodatnih informacij, impresij in ekspertiz, ki so neodvisne od vlade, *prispevali k višji stopnji deliberacije*, kot to predvideva akumulacija znanja na tem področju.

Faznost zakonodajnega postopka

Predlogi zakonov se v parlamentih praviloma obravnavajo po določenih postopkovnih standardih, ki omogočajo, da je zakonodajni postopek jasen, racionalen in gospodaren ter hkrati demokratičen (Zajc, 2000: 145). Zakonodajni postopek je med vsemi postopki odločanja v parlamentu najbolj izdelan in predvidljiv, kar parlamentom zagotavlja zanesljivost in stabilnost delovanja, preprečuje možnost samovolje večine ter določa vlogo posameznih akterjev v posamezni fazi sprejemanja odločitve (Zajc, 2004: 114). Poleg enakega položaja poslancev glede sodelovanja v procesu odločanja je za zakonodajni postopek značilna tudi pravica do kontradiktornosti razpravljanja, kar predvideva javno preizkušanje nasprotujočih si argumentov v demokratični in strpni razpravi (ibid.).

V sodobnih parlamentih je zakonodajni postopek organiziran v več branjih oziroma fazah, ki zagotavljajo možnosti splošne razprave o razlogih za sprejetje zakona, o predlogih in ciljih, ki se jih želi s predlaganim zakonom uveljaviti, po drugi strani pa se s stopnjevanjem faz zakonodajnega postopka omogoča tudi vse ožje in vedno bolj usmerjene razprave o konkretnih vprašanjih in predlogih. To, t. i. načelo stopnjevitosti zakonodajnega postopka, omogoča razpravljanje o zakonodajnih predlogih na temeljit način in v zaporednih obravnavah, kar prispeva k večji možnosti tehtanja, ocenjevanja in dopolnjevanja argumentov (Zajc, 2004).

Delovna telesa sodelujejo tudi v posameznih fazah zakonodajnega postopka, in sicer so predlogi zakonov obravnavani v delovnih telesih pred obravnavo na plenarni seji DZ. Zakonodajni postopek sicer poteka v več fazah, zlasti v prvih dveh fazah postopka se lahko vlagajo amandmaji in opravljajo obsežnejše razprave ter soočajo argumentacije o predlogih javnih politik, čeprav formalno možnost za to obstaja tudi v tretji fazi zakonodajnega postopka. A v tej fazi je prostor zanje že pomembno ožji, saj se

tu razpravlja o predlogu zakona v celoti in o njem glasuje. V zadnji zakonodajni fazi se obravnava posameznih členov predloga zakona opravi le o tistih členih, h katerim so vloženi amandmaji. Taka ureditev zakonodajnega postopka lahko pomembno določa tudi možnost deliberacije, ki se zožuje s stopnjevanjem zakonodajnega postopka. Na podlagi povedanega pričakujemo, da bo *stopnja deliberacije v parlamentarnem razpravljanju glede Družinskega zakonika nižja v tretji fazi zakonodajnega postopka*.

Dvodomnost parlamenta

Kot ugotavlja Russell (2001), je imela pred desetletjem približno tretjina parlamentarnih demokracij vzpostavljen dvodomni parlament. V pogledu sestave drugih domov se države v veliki meri razlikujejo (Rush, 2001; Russell, 2001), medtem ko takih razlik ni zaslediti, ko govorimo o njihovih funkcijah. Med funkcijami drugih domov Russell (2001) omenja: a) funkcijo predstavnštva drugačnih interesov, kot jih predstavljajo prvi (spodnji) domovi, s čimer naj bi drugi domovi bili tudi varuhi zaščite različnih manjšin, zlasti pred tiranijo večine, čeprav je ta "zaščitniška" vloga drugih domov v praksi pogosto postavljena pod vprašaj; b) bolj strankarsko neodvisno predstavnštvo, kot je to značilno za prve (spodnje) domove, ker je zagotovljena visoka stopnja neodvisnosti njegovih članov od zavez strankarske discipline, zelo značilne za prve (spodnje) domove parlamentov, ter lažje prilagoditve mnenj in stališč ob vsebinsko poglobljenih in argumentiranih razpravah; ter c) pogosto vlogo veto igralca, saj lahko poslanci vrnejo v ponoven razmislek in odločanje prvemu (spodnjemu) domu tam enkrat že sprejete odločitve. Upošteva te funkcije so drugi domovi parlamentov pogosto obravnavani kot elementi zagotavljanja konsenzualne politike (Russell, 2001: 443), ki je ena od pomembnih določnic visoke stopnje deliberacije v parlamentarnih razpravah.

Tudi Bächtiger in Steenbergen (2004) sta druge domove izpostavila kot arene, v katerih je mogoče zagotoviti višje stopnje deliberacije kot v prvih (spodnjih) domovih. Med razlogi za razlike med domovi omenjena avtorja, pa tudi drugi (npr. Russell, 2001), navajajo, da imajo člani drugih domov pogosto daljšo politično kariero in izkušnje, zaradi katerih so njihove razprave bolj vsebinske in argumentirane, da imajo ti domovi pogosto daljši mandat kot prvi (spodnji) ter da so drugi domovi ponavadi manjša predstavniška telesa kot prvi (spodnji) domovi. Ob tem lahko dodamo še, da je delovanje drugih domov oziroma njihovih članov praviloma deležno manjše medijske pozornosti; kot smo že videli, pa je ravno vprašanje tovrstne neizpostavljenosti javnosti pomembna določnica stopnje deliberacije v predstavniških organih. Russlova (2001: 453) ob tem dodaja tudi manjšo izpostavljenost volilnim pritiskom in pričakovanjem, pogosto tudi zaradi

drugačnega načina izvolitve, kot to velja za prve domove. Iz tega razloga so člani drugih domov pogosto bolj pripravljeni na prilagajanja izhodiščnih stališč; tudi ko gre za vprašanja, ki bolj razdvajajo politični prostor.

Slovenija ima dvodomni parlament, pri čemer je Državni svet Republike Slovenije, kot ugotavlja Lukšič (2003: 516), v pogledu sestave unikaten v okolju političnih sistemov razvitih demokracij. Drugi dom slovenskega parlamenta namreč sestavlja 18 predstavnikov različnih funkcionalnih interesov in 22 predstavnikov lokalnih interesov, zato je označen tudi kot korporativno telo. Že zaradi svojega korporativnega značaja je DS "zavezan" k širši odprtosti do predstavnikov civilnodružbenih akterjev in njihovega sodelovanja pri obravnavi različnih javnih politik, njihova vključitev v razprave v drugem domu pa naj bi omogočala večjo stopnjo deliberativnosti v procesih oblikovanja javnih politik. Njegovo odprtost do civilnodružbenih akterjev potrjujejo tudi ocene predstavnikov teh akterjev, saj je bil med političnimi institucijami tako leta 1996 kot tudi 2012 označen za najbolj dostopno institucijo, a sočasno tudi za politično institucijo z zelo malo moči (glej Fink-Hafner et al., 2012).

Čeprav DS ni nepolitično telo, so njegovi člani zaradi posredne izvolitve manj izpostavljeni volilnim pritiskom in pričakovanjem javnosti kot poslanci DZ, pa tudi bistveno manj sta ta dom in njegovo delovanje medijsko izpostavljena, zato bi lahko pričakovali, da bo v njegovih razpravah zaznati večjo stopnjo deliberativnosti. Na podlagi povedanega pričakujemo, *da bodo svetniki Državnega sveta Republike Slovenije bolj odražali pripravljenost na razpravo in politično deliberacijo kot poslanci Državnega zbora Republike Slovenije*, še posebej, ko gre za razprave na plenarnih zasedanjih.

Predstavništvo žensk in delovanje poslank

Kot ugotavlja Kenny (2013), je malo političnih fenomenov tako splošnih kot podzastopanost žensk, saj je prisotnost žensk v parlamentih še vedno izrazito nižja od moških, in to navkljub številnim programskim dokumentom in mehanizmom, ki so bili v zadnjih dveh desetletjih sprejeti in uveljavljeni v mnogih državah, pogosto po zaslugi tektonskih premikov na mednarodni ravni (npr. Četrta konferenca Združenih narodov o ženskah iz Pekinga leta 1995 ter tam sprejeta Pekinška deklaracija, Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk CEDAW iz leta 1979).

Argumenti za nujno potrebno večjo vključenost žensk v parlamente oziroma za uravnoteženo zastopanost moških in žensk v predstavniških telesih se raztezajo od prepričanj o tem, da bi morala predstavniška demokracija in tudi sestava predstavniških teles odsevati socialno, demografsko, spolno in siceršnje sestavo navezne družbe (Lovenduski, 1993, 1999; Matland, 1993; Antić, 1998; Caul, 1999), prek tega, da slabša zastopanost žensk v

parlamentih krši pravico volivcev, da so zastopani pravično, saj je demokracija v takem položaju nepopolna (Squires, 1996), do prepričanj, da je poleg vidika pravičnosti pomemben tudi vidik legitimnosti političnega sistema. Legitimnost predstavnškega (in zakonodajnega) telesa, ki naj bi predstavljalo celotno ljudstvo, je namreč vprašljiva v primeru izrazite nesorazmerne spolne sestave parlamentov. Ne nazadnje obstaja tudi prepričanje, da imajo ženske kot posebna družbena skupina posebne interese, ki jih lahko predstavljajo zgolj ženske (npr. Phillips, 1995), čeprav obstajajo tudi pomembni zadržki glede univerzalnosti interesov žensk; ti se po prepričanju mnogih (glej Celis in Childs, 2008; Opello, 2008) razlikujejo vsaj v prostorski kot tudi časovni perspektivi.

Kljub številnim kritičnim razpravam o obstoju ženskih interesov oziroma njihovi opredelitvi so nekateri raziskovalci v preteklosti (glej npr. Moncrief, 2002; Opello, 2008; Celis, 2009) potrdili, da imajo poslanke značilno drugačne javnopolitične prioritete kot poslanci; poslanke naj bi se pri svojem delu v parlamentu tradicionalno osredotočile na politiko skrbi za otroke, zdravstveno in izobraževalno politiko, politiko enkopravnosti in roditeljsko politiko, ob tem pa naj bi zagovarjale tudi značilno drugačne rešitve kot poslanci. V zadnjem desetletju so se razprave o političnem predstavnštvu žensk še bolj izrazito obrnile v preučevanje tega, ali ženske res prinašajo spremembe, tako v pozornosti, ki je namenjena nekaterim "tradicionalno ženskim" področjem, kot tudi spremembe v načinu in vsebini razprav. Zagovorniki nujnosti večje zastopanosti žensk v parlamentih namreč poudarjajo tudi, da bolj uravnotežena zastopanost obeh spolov v parlamentih spreminja naravo razprav; te naj bi bile namreč bolj vsebinske in argumentirane, s tem pa naj bi tako sam proces razpravljanja kot odločanja postal bolj kakovosten (Dahlerup, 1988; Lovenduski, 2005).

V novejšem obdobju so omenjeni premisleki, ki segajo še v obdobje prvega in drugega vala feminizma, dobili podobo razprav o razlikah med deskriptivnim (simbolnim) in substantivnem (vsebinskem) predstavnštvu žensk. Pri tem se je večji del razprav osredotočil na vprašanje, ali se je večja stopnja vključenosti žensk v predstavnške organe (večje deskriptivno predstavnštvo) ob upoštevanju pomembnosti ideje o kritični masi in učinka prenosa prelila v pričakovane spremembe v substantivnem predstavnštvu žensk in v oblikovanje "ženskam prijaznih politik". Obstajajo številni dokazi, da prisotnost žensk v predstavnških organih široko po planetu prispeva k višji stopnji substantivne zastopanosti žensk, hkrati pa se to odraža tudi v spremenjeni, bolj konsenzualni in argumentirani naravi razprav, katerih pobudnice in nosilke so prav ženske predstavnice (glej npr. Krook in Zetterberg, ur., 2015).

V Sloveniji je bilo v preteklosti opravljenih več raziskav o političnem predstavnštvu žensk, ki pa so se večinoma osredotočale na pogoje zagotavljanja

večje stopnje deskriptivnega predstavništva in značilnosti razvoja te vrste predstavništva, medtem ko sistematičnih in poglobljenih analiz substantivnega predstavništva žensk dejansko ni bilo, tudi zaradi tega, ker je predstavništvo žensk v Sloveniji šele v zadnjih letih blizu kritične mase. Če je bila za Slovenijo vse od demokratične tranzicije iz začetka devetdesetih let 20. stoletja do volitev leta 2011 značilna okoli 13-odstotna zastopanost žensk v DZ, se je položaj spremenil po volitvah leta 2011 in 2014, ko je v DZ okoli tretjina poslank. Ne glede na dolgotrajno nizko stopnjo predstavništva žensk v DZ tudi v času parlamentarnih razprav o t.i. Družinskem zakoniku ter nedoseganje kritične mase predstavništva žensk bi upoštevalje nekatere zgoraj predstavljene ugotovitve tujih avtorjev, zlasti pa vsebino oziroma javnopolitično področje omenjenega zakona, lahko pričakovali, *da bodo poslanke*, ki so bile vključene v razpravo o Družinskem zakoniku v opazovanem obdobju, *odražale višjo stopnjo deliberacije kot njihovi moški kolegi*.

Slovenski strankarski in parlamentarni kontekst

Kljub Lukšičevi (1994) trditvi, da je v slovenski zgodovini mogoče identificirati le dve obdobji, ko je strankarstvo cvetelo (zgodnje 20. stoletje in devetdeseta leta 20. stoletja), je jasno, da so stranke (bile) tudi v Sloveniji sestavni del politike.

Kot poudarja Fink-Hafner (2001), so bili že pred drugo svetovno vojno tudi v Sloveniji oblikovani podobni družbeni razcepi, kot so poznani v marsikateri drugi evropski državi, npr. razcepi med državo in cerkvijo, centrom in periferijo, urbanim in ruralnim, modernim in tradicionalnim ter razcep med liberalizmom in konzervativizmom. V času demokratičnega prehoda v devetdesetih letih 20. stoletja pa se je oblikoval tudi razcep med komunizmom in postkomunizmom, ki je (bil) značilen tudi za druge srednje- in vzhodnoevropske države. Ko govorimo o razcepih v Sloveniji, je treba dodati, da se mnogi od teh razcepov medsebojno prekrivajo, kar vodi v močno polarizacijo tako v družbeni kot strankarski areni, pri čemer se zgodovinsko kaže, da je razcep med libertarnim in avtoritarnim nazorom najpomembnejši in ravno ta razcep v večini strukturira medstrankarsko tekmovanje v Sloveniji (Fink-Hafner, 2001, 2012). Ta razcep se pogosto označuje tudi kot "ideološki razcep" in se najpogosteje povezuje z vprašanji vloge Rimskokatoliške cerkve v družbi in politiki, odnosom do pravic manjšin (etničnih, spolnih ...) ter z vrednotenjem dogajanja med drugo svetovno vojno in po njej.

Omenjeni razcep dejansko odseva predvojno Mahničovo tezo o delitvi duhov kot vseobsegajočem konfliktu med liberalizmom in konzervativizmom v slovenski politiki in družbi. Na podlagi predstavljenih značilnosti razcepov in medstrankarskega tekmovanja v Sloveniji ter glavnih sprememb t.i. Družinskega zakonika lahko rečemo, da je velika stopnja polarizacije

političnih akterjev pričakovana, to pa se utegne zrcaliti tudi v primerljivo nizkih stopnjah deliberacije v parlamentarni razpravi, ne glede na prostor razprave, sestavo parlamentarnega telesa in faze zakonodajnega postopka. Velika polarizacija in ideološka vročica namreč vodita v podobno nizko stopnjo deliberacije razprav ne glede na ideološko podstat strank in njihovih parlamentarnih predstavnikov.

Ta značilnost medstrankarskega tekmovanja bi bila sicer lahko "izničena" ali omehčana zaradi nekaterih institucionalnih rešitev (glej Krašovec in Cabada, 2013), ki so bile v določeni meri že predstavljene v poprejšnjih razdelkih. Po drugi strani pričakujemo, da bodo razprave zaradi močno prisotnega liberalno-konzervativnega družbenega razcepa v Sloveniji ter vsebine t. i. Družinskega zakonika izkazale relativno nizko stopnjo kakovosti utemeljevanja ter sklicevanja na vire, ne glede na opazovano telo.

Demokratična deliberacija slovenskega parlamenta v primeru sprejemanja Družinskega zakonika

Podatki in metoda

V članku smo analizirali vzorec izjav z razprav različnih sestav slovenskega parlamenta na temo Družinskega zakonika. Vzorec vsebuje izjave vseh treh sej faz obravnave predloga ter zajema redne in izredne seje DZ, seje pristojnega odbora ter seje DS. Osnovna enota vzorčenja je izjava z vsebinsko zahtevo, ki se je nanašala na Družinski zakonik. Več o zajetih sejah, načinu vzorčenja, postopku kodiranja izjav in operacionalizaciji pojmov v Kuhar in Petrovčič (2015). Analiza vzorca izjav z vsebinsko zahtevo je vključevala preverjanje značilnosti razlik v izbranih atributih izjave glede na spol avtorja izjave, parlamentarni vir, fazo zakonodajnega postopka in tip skupine.¹ Za testiranje razlik smo uporabili test za neodvisne vzorce v primeru številskih spremenljivk in hi-kvadrat test v primeru spremenljivk kategorialnega tipa. Glede na nenormalnost porazdelitve podatkov smo za preverjanje razlik v številskih spremenljivkah uporabili neparametrični Mann-Whitneyjev test in Kruskal-Wallisov test, saj predhodni Kolmogorov-Smirnov test ni potrdil normalne porazdelitve. Pri kategorialnih spremenljivkah pa smo razlike preverjali s hi-kvadrat testom s standardiziranimi prilagojenimi reziduali. Ti kažejo izvor pomembnih razlik z vidika posamičnih kategorij. Ključne so kategorije z reziduali večjimi od 1,96 oziroma manjšimi od -1,96 (glede na 95-odstotni interval zaupanja). Stopnja statistične značilnost je bila določena s 5-odstotnim tveganjem. Analiza je bila opravljena s programom SPSS 21.0.

¹ Za podrobnejši opis spremenljivk glej prilogo.

Demokratična deliberacija na ravni delovnih teles

V skladu s predstavljenimi teoretskimi predpostavkami bi se morale razprave na delovnih telesih DZ po obsegu in po naravi razlikovati od razprav na plenarnih zasedanjih DZ oziroma razprave v DS. Rezultati kažejo, da obstajajo statistično značilne razlike med dolžino izjav na plenarnih zasedanjih DZ in odborov, pri čemer so izjave na plenarnih zasedanjih precej daljše (glej Tabela 1 v prilogi). To je v skladu s pričakovanji, saj gre pri razpravah na plenarnih zasedanjih za vnaprej pripravljene izjave, ki so pogosto bolj namenjene medijem in javnosti kot pa sorazpravljavcem. To je zelo opazno že iz pridobljenih rezultatov, saj se plenarni govorniki in razpravljavci precej bolj sklicujejo na množične medije kot tisti na odborih. Kar se tiče utemeljevanja, z vidika argumentacije – tj. uporaba jezika, ki od sodelujočega zahteva, da podaja razloge za zahtevo, ki jo zastopa – rezultati kažejo, da so po pričakovanjih zahteve utemeljene zelo pomanjkljivo, po večini z ilustracijami drugih primerov in sklicevanjem na te. Presenetljivo je, da je stopnja argumentacije pri izjavah na odborih nižja, gre pa to znova razumeti v luči večje pripravljenosti na nastop na plenarnem zasedanju in bolj neformalnega ozračja na sejah delovnih teles.

Med razpravami na odboru in plenumu se kaže tudi statistično značilna razlika v sklicevanju na prednosti in slabosti za druge skupine pri utemeljevanju zahteve, saj je v primeru plenarnih zasedanj opazno bistveno pogostejše tovrstno sklicevanje. Ta ugotovitev glede indirektnega zagovornišтва sovпада s poprejšnjimi ugotovitvami, saj se v primeru vnaprej pripravljenih nastopov poslanci bolj celovito pripravijo in v svoji argumentaciji svoje stališče zastopajo v večji meri z interesi drugih. To dokazuje tudi sklicevanje na abstraktna načela, ki je precej manj prisotno na ravni delovnih teles (glej Tabela 1 v prilogi). Ravno nasprotno se avtorji izjav pri razpravah na odborih statistično značilno bolj poslužujejo utemeljevanja na podlagi poznavanja uradnih dokumentov in dokumentacijskega gradiva zbora, kar je pričakovano, saj so to dokumenti, ki so poslancem iz prve roke znani in ne potrebujejo posebne priprave za razpravljanje o njih oziroma utemeljevanje na njihovi podlagi.

Po drugi strani je zanimivo, da se kljub bolj prostemu in sproščenemu govoru na odboru slabšalni jezik do drugih udeležencev v razpravi v večji meri uporablja na plenarnih zasedanjih. Enako velja za pripisovanje pomanjkanja poštenosti, neiskrenosti in slabih namenov, saj se razpravljavci na plenarnih zasedanjih precej bolj poslužujejo teh prijemov. Je pa res, da na plenarnih zasedanjih avtorji izjav v večji meri negujejo pozitiven odnos do abstraktnih načel, o katerih razpravljajo, ter tudi pozitiven odnos do drugih akterjev in družbenih skupin. Ob vsem povedanem, predvsem kar zadeva predpostavke o večji strukturiranosti razprav na ravni plenuma, pa

je zanimivo dejstvo, da so se ravno avtorji izjav na plenumu precej več sklicevali na argumentacije, vprašanja, predloge ali mnenja, ki so jih podali razpravljalci na razpravi pred njimi. Na podlagi podanih dejstev lahko rečemo, da rezultati ne potrjujejo naših pričakovanj o večji stopnji deliberacije na ravni odborov.

Vključevanje civilnodružbenih akterjev

Teoretske in normativne predpostavke glede vključenosti civilnodružbenih akterjev v proces odprte parlamentarne razprave predvidevajo zvišanje demokratične deliberacije z njihovo vključitvijo. Z vidika kakovosti utemeljevanja zahteve je tem predpostavkam mogoče pritrditi, saj se je ob primeru Družinskega zakonika pokazalo, da so se razpravljalci iz vrst civilne družbe statistično značilno precej pogosteje pri svojem utemeljevanju sklicevali na uradne dokumente, znanstvene raziskave, članke, knjige, simpozije in znanstvena dognanja, precej redkeje se je zgodilo, da se pri svojem utemeljevanju niso sklicevali na nič ter niso podajali osebnih izkušenj in zgodb ter tako utemeljevali svoje zahteve (glej Tabelo 2 v prilogi).

Predstavniki civilne družbe v svojih izjavah prav tako niso eksplicitno uporabljali slabšalnega jezika niti v odnosu do drugega udeleženca na osebni ravni niti v odnosu do drugih akterjev in družbenih skupin, ki niso bili neposredno udeleženi v razpravi, česar ne moremo reči predvsem za predstavnike poslanskih skupin in političnih strank. Prav tako v izjavah civilnodružbenih akterjev ni bilo zaznane homofobije, seksizma, rasizma, šovinizma, stereotipizacije, predsodkov, sovražnega govora, diskurza "grešnega kozla", družbenega izključevanja, žalitev, zasmehovanja ali groženj. Na podlagi ugotovljenega lahko potrdimo naše domneve glede učinkov vključevanja civilnodružbenih akterjev in ob primeru Družinskega zakonika zaključimo, da so akterji civilne družbe resnično odprli možnost pridobitve dodatnih informacij in ekspertiz, ki so bile neodvisne od vlade, ter predvsem dvignili raven demokratičnosti oziroma boljše rečeno civiliziranosti razprave v slovenskem parlamentu. Ne samo da so prispevali k boljši argumentaciji stališč, izraženih v parlamentu, tudi raven spoštljivosti so precej izboljšali.

Vpliv faz zakonodajnega postopka na demokratično deliberacijo

Teoretska izhodišča glede faznosti zakonodajnega postopka predpostavljajo, da se možnost deliberacije zožuje s stopnjevanjem postopka oziroma prehajanjem iz prvega v drugo in nato tretje branje. Empirični rezultati to le delno potrjujejo (glej Tabelo 3 v prilogi). Kar se tiče ekstenzivnosti pri participaciji, je zanimiva ugotovitev, da se dolžina izjave statistično značilno

skrajša iz prvega v drugo branje, potem pa vendarle ponovno močno naraste. Iz tega bi lahko sklepali, da poslanci ne jemljejo tretje faze kot točke, na kateri se opravlja ožjo in usmerjeno razpravo o zakonu kot celoti, temveč kot točko, ko gre "zares" in je treba odreagirati.

Podobno se anomalija kaže pri vsebinskem utemeljevanju na podlagi abstraktnih načel, saj je v tretjem branju to statistično značilno pogostejša praksa kot pri preostalih dveh branjih. Je že res, da gre v tem primeru lahko tudi za refleksijo temeljnega poslanstva zakona, kljub temu pa je tudi jasno, da tako ekstenzivna (tako po dolžini kot po pogostosti rabe) argumentacija lahko označuje tudi nezadovoljivo opravljene poprejšnje korake zakonodajnega postopka. Po drugi strani se smiselno manj v tretjem branju in bolj v prvem avtorji statistično značilno poslužujejo utemeljevanja svojih zahtev na podlagi uradnih dokumentov, prav tako pa se tudi v tretjem branju avtorji izjav pri podajanju svojih zahtev pogosteje ne sklicujejo na nič ter izražajo svoja osebna občutja in pogosto tudi frustracije glede predlaganega zakona. Ob tem velja poudariti, da je implicitno slabšalna konotacija izjav avtorjev precej bolj pogosto v prvi fazi, kar nakazuje raven spoštljivosti razprave v trenutku, ko se je celoten zakon še spreminjal in dopolnjeval. Prav tako je stopnja eksplicitnega izražanja priznavanja, odobravanja in izkazovanja vrednosti zakonu precej pogostejša v tretji fazi, kar tudi nakazuje na zadovoljstvo z zakonom, ki je v tretji fazi že bolj ali manj izgrajen, ter pogosto tudi (samo)hvalo.

Ugotovimo lahko, da se s stopnjevanjem zakonodajnega postopka zmožnosti za deliberacijo res zožujejo, hkrati pa velja poudariti, da pa se v prvih fazah postopka, ko je priložnost za deliberacijo največja, raven spoštljivosti razprave vendarle zniža in tako zavira demokratično deliberacijo.

Razlike v demokratični deliberaciji glede na dom parlamenta

Glede na predstavljene teoretske predpostavke bi moral biti DS okolje, ki je bolj prijazno demokratični deliberaciji. Rezultati kažejo (glej Tabelo 1 v prilogi), da je bila participacija razpravljavcev v primeru plenarnih zasedanj DZ ekstenzivnejša od tiste na sejah DS. Prav tako je bila utemeljenost avtorjeve zahteve, čeprav le v ilustrativnem smislu, statistično značilno na višji stopnji v primeru plenarnih zasedanj DZ kot sej DS, kjer so bile zahteve še manj utemeljene kot na sejah delovnih teles DZ. Podobno so se razpravljavci na sejah DS manj sklicevali na prednosti in slabosti za druge skupine – kar je bil pogosto primer pri izjavah na plenarnih zasedanjih DZ (v 60,6%) – in so se tudi statistično značilno manj v svojih utemeljevanjih zahtev eksplicitno sklicevali na abstraktna načela. Po drugi strani so nekoliko pogosteje izpostavljali svoje osebno izkustvo, kar pa zadeva sklicevanje na uradne dokumente – praksa, ki je bila bolj pogosta na ravni odborov DZ – pa

lahko ugotovimo, da so se tudi tega razpravljalci v DS manj posluževali. Pri tem velja omeniti, da je tudi upoštevanje argumentacije poprejšnjih razpravljavcev – ki je bolj ali manj šibka – na ravni sej DS precej manj pogosta kot na ravni sej DZ.

Pravzaprav lahko ugotovimo, da se razpravljavci na sejah DS pri utemeljevanju svojih zahtev niso sklicevali na nič (v 81 % primerov), kar je zelo zaskrbljujoč podatek z vidika stopnje demokratične deliberacije, ki (ne) poteka v zgornjem domu slovenskega parlamenta. Po drugi strani je spodbudno to, da če je že utemeljevanje zahtev na izjemno nizki ravni, pa vsaj eksplicitno slabšalnega jezika v odnosu do drugega udeleženca ali udeležencev na osebni ravni ni bilo zaznati, ni bilo osebnih napadov, zaznanega seksizma, homofobije, šovinizma, stereotipizacije, sovražnega govora, izključevanja, žaljenja ali groženj in zelo redko se je pripisovalo pomanjkanje poštenosti, neiskrenost ali slabe namene. Prav tako hvalisanja in samopoveličevanja razpravljavcev na ravni sej DS dejansko ni, kar ponovno ne velja za DZ in njegova delovna telesa. Vse to jasno kaže, da je stopnja demokratične deliberacije z vidika utemeljevanja – v nasprotju z našimi pričakovanji – na nižji ravni v DS kot pa v DZ, je pa hkrati treba poudariti, da so nekateri predpogoji demokratične deliberacije – medsebojno spoštljiv odnos – statistično značilno prisotni v precej višji meri med razpravljavci na sejah DS kot pa na plenarnih zasedanjih DZ ali sejah odborov DZ.

Zastopanost žensk v parlamentu, primer poslank Državnega zbora

Relevantna teorija predvideva, da bodo poslanke delovale precej blago dejno na kakovost razprave in možnost demokratične deliberacije na ravni predstavniških organov. Zastopanost žensk v poslanski sestavi DZ (in ne na ravni DS) se utegne pokazati kot pomembna določnica demokratične deliberacije, saj naj bi ženske v predstavniških organih delovale bolj konsenzualno, empatično ter bile odzivne na argumente in potrebe drugih. Rezultati sprva kažejo na statistično značilne razlike v utemeljevanju zahtev med spoloma, saj se poslanci občutno bolj zatekajo k utemeljevanju na osnovi verskih stališč, dokumentov in prepričanj (6 % moški, 0 % ženske) ali celo brez sklicevanja na karkoli (16,6 % izjav moških, 6,5 % izjav žensk), poslanke pa precej bolj kot poslanci na uradne dokumente (63,2 % izjav žensk, 49,1 % izjav moških). Pri tem velja poudariti, da moški poslanci precej bolj poudarjajo prednosti in slabosti za drugo skupino ter tako precej bolj pokroviteljsko pristopajo k razpravi (44 % izjav moških, 27,6 % izjav žensk).

Verjetno še pomembnejša od načina utemeljevanja pa je razlika med spoloma glede dostojnosti parlamentarne razprave. Poslanci namreč statistično značilno več eksplicitno uporabljajo slabšalni jezik v odnosu do drugega udeleženca ali udeležencev na osebni ravni (11,9 % izjav moških, 3,6 %

izjav žensk), le pri poslancih je mogoče zaznati homofobijo, seksizem, šovinizem, rasizem, stereotipizacijo, predsodke, sovražni govor, diskurz "grešnega kozla", družbeno izključevanje, zaničevanje, zasmehovanje in grožnje (4,9% izjav poslancev, 0% izjav poslank); v izjavah poslancev se je precej bolj zaznala slabšalna konotacija kot pa v izjavah poslank (38,7% izjav poslancev, 25,3% izjav poslank). Iz tega sledi, da se teoretske predpostavke kulturnega feminizma in poznejših študij predstavništva žensk potrjujejo, saj so ženske vnesle in izkazujejo precej drugačno raven razpravljanja in pozitivno vplivajo na demokratično deliberacijo tako DZ kot parlamenta kot celote.

Sklep

Predstavljena analiza institucionalnih in osebnostnih dejavnikov stopnje deliberacije parlamentarne razprave pri obravnavi t. i. Družinskega zakonika je prinesla raziskovalne ugotovitve, ki v marsikaterem pogledu ne potrjujejo raziskovalnih ugotovitev različnih avtorjev v mednarodnem okolju. Tako se je v slovenskem okolju izkazalo, da stopnja demokratične deliberacije na ravni delovnih teles DZ ni bila višja kot na ravni plenarnih zasedanj DZ, prav tako je bila ta stopnja nižja v razpravah drugega doma (DS) kot v DZ. Kljub temu pa je bilo v razpravah DS prisotnega bistveno več medsebojnega spoštovanja kot prvega pogoja deliberacije. Faznost postopka je prinesla nekatere pričakovane in tudi presentljive (ekstenzivnost razprav in sklicevanje na abstraktna načela v tretji fazi zakonodajnega postopka) razlike v stopnji demokratične deliberacije. Po pričakovanjih je vključitev civilnodružbenih akterjev v parlamentarno razpravo dvignila raven deliberacije, prav tako je prispevala k višji stopnji spoštljivosti in civiliziranosti razprave. Dodobra se je potrdila tudi predpostavka, da vključitev žensk v parlamentarne razprave pripomore k precej višji stopnji argumentiranosti in civiliziranosti razprav, poleg tega so v razpravah ženske izkazale tudi precej bolj spoštljiv odnos.

Vse to nas usmerja k zaključku, da stopnjo demokratične deliberacije v analiziranem primeru lahko pojasni le kombinacija institucionalnih in osebnostnih dejavnikov, je pa ob tem zaznati izrazito pozitiven vpliv osebnostnega dejavnika nanjo, strankarski oziroma parlamentarni kontekst pa kljub nekaterim pričakovanjem ni izrazito negativno vplival na kakovost utemeljevanja in sklicevanja na vire v razpravah. Za večjo veljavnost pridobljenih rezultatov bi bilo treba vzorec izjav razširiti na druge parlamentarne razprave, ki so vendarle manj prežete z emocionalnim in ideološkim nabojem kot tista o Družinskem zakoniku.

LITERATURA

- Ágh, Attila (1998): Changing parliamentary committees in changing east-central Europe: Parliamentary committees as central sites of policy making. *The Journal of Legislative Studies* 4 (1): 85–100.
- Antić G., Milica (1998): *Ženske v parlamentu*. Ljubljana: Sophia.
- Bächtiger, Andre in Marco R. Steenbergen (2004): *The Real World of Deliberation: A Comparative Study of its Favorable Conditions in Legislatures*. EUI Working Paper SPS No. 2004/17. Florence: EUI.
- Caul, Mikki (1999): Women's Representation in Parliament: The Role of Political Parties. *Party Politics* 5 (1): 79–98.
- Celis, Karen (2009): Substantive representation of women (and improving it): What it is and should be about? *Comparative European Politics* 7: 95–113.
- Celis, Karen in Sarah Childs (2008): Introduction: The Descriptive and Substantive Representation of Women: New Directions. *Parliamentary Affairs* 61 (3): 419–25.
- Copeland, W. Gary in Samuel C. Patterson (ur.) (1994): *Parliaments in the Modern World*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Dahlerup, Drude (1988): From A Small to a Large Minority: Women in Scandinavian Politics. *Scandinavian Political Studies* 11 (4): 275–97.
- Damgaard, Erik in Ingvar Mattson (2004): Conflict and Consensus in Committees. V: Herbert Döring in Mark Hallerberg (ur.), *Patterns of Parliamentary Behavior: Passage of Legislation Across Western Europe*, 113–68. Ashgate.
- Fink-Hafner, Danica (2001): *Politične stranke*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Fink-Hafner, Danica (2012): Značilnosti razvoja strankarskega sistema v Sloveniji. V: Janko Prunk in Tomaž Deželan (ur.), *Dvajset let slovenske države, 193–213*. Maribor: Aristej.
- Fink-Hafner, Danica, Damjan Lajh, Mitja Hafner-Fink, Alenka Krašovec, Simona Kustec Lipicer, Tomaž Deželan, Matej Knep in Meta Novak (2012): *Oblikovanje policy mrež in lobiranje v Sloveniji*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za politološke raziskave [datoteka podatkov].
- Fink-Hafner, Danica in Alenka Krašovec (2005): Is Consultation Everything? The Influence of Interest Groups on Parliamentary Working Bodies in Slovenia. *Czech Sociological Review* 41 (3): 401–21.
- Grant, Wyn (1989): *Pressure Groups, Politics and Democracy in Britain*. New York: Philip Allan.
- Howlett, Michael in M. Ramesh (1995): *Studying Public Policy: Policy Cycles and Policy Subsystems*. Oxford: Oxford University Press.
- Kenny, Meryl (2013): *Gender and Political Recruitment: Theorizing Institutional Change*. Palgrave MacMillan, Houndmills.
- Krašovec, Alenka in Ladislav Cabada (2013): Kako smo si različni? Značilnosti vladnih koalicij v Sloveniji, Češki Republiki in na Slovaškem. *Teorija in praksa* 50 (5/6): 23–41.
- Krook, Mona Lena in Per Zetterberg, ur. (2015): *Gender quotas and women's representation: New directions in research*. London: Routledge.

- Kuhar, Metka (2015): Deliberativnost v formalni sferi: Primer sprejemanja družinskega zakonika v Sloveniji. *Teorija in praksa* 52 (6): 1119–1123.
- Kuhar, Metka in Andraž Petrovčič (2015): Vidiki (ne)deliberativnosti v parlamentarnih razpravah o družinskem zakoniku. *Teorija in praksa* 52 (6): 1124–1142.
- Kuhar, Metka, Gregor Petrič, Rok Zupančič, Sara Atanasova, Marjeta Novak in Andraž Petrovčič (2014): *Deliberativnost razprav o Družinskem zakoniku v slovenskem parlamentu* [datoteka podatkov]. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za raziskovanje družbenega komuniciranja [izdelava]. Podatkovna datoteka ni objavljena in je na zahtevo dostopna pri avtorjih.
- Lord, Christopher in Dionysia Tamvaki (2013): The politics of justification? Applying the “Discourse Quality Index” to the study of the European Parliament. *European Political Science Review* 5 (1): 27–54.
- Longley, Lawrence in Roger H. Davidson, ur. (1998): *The New Roles of Parliamentary Committees*. London: Frank Cass.
- Longley, D. Lawrence in Roger H. Davidson (1998): Parliamentary committees: Changing perspectives on changing institutions. *The Journal of Legislative Studies* 4 (1): 1–20.
- Lovenduski, Joni (1993): Introduction: The Dynamics of Gender and Party. V: Joni Lovenduski in Pippa Norris (ur.), *Gender and Party Politics*, 1–15. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Lovenduski, Joni (1999): Strategije za povečanje zastopanosti žensk v politiki. V: Milica G. Antić in Jasna Jeram (ur.), *Ženske, politika, demokracija*, 29–49. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
- Lovenduski, Joni (2005): *Feminizing Politics*. Polity Press: Cambridge.
- Lukšič, Igor (1994): (Ne)strankarstvo na Slovenskem. V: Igor Lukšič (ur.), *Stranke in strankarstvo*, 23–32. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
- Lukšič, Igor (2003): Corporatism Packaged in Pluralist Ideology: The Case of Slovenia. *Communist and Post-Communist Studies* 36 (4): 509–25.
- March, G. James in Johan P. Olsen (1984): The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life. *The American Political Science Review* 78 (3): 734–49.
- Matland E., Richard (1993): Institutional Variables Affecting Female Representation in National Legislatures: The Case of Norway. *The Journal of Politics* 55 (3): 737–55.
- Mattson, Ingvar in Kaare Strøm (2004): Committee Effects on Legislation. V: Herbert Döring in Mark Hallerberg (ur.), *Patterns of Parliamentary Behavior: Passage of Legislation Across Western Europe*, 91–111. Ashgate.
- Moncrief, F. Gary (2002): Recruitment and Retention in U.S. Legislatures. V: Gerhard Loewenberg, Peeverill Squire in D. Roderick Kiewiet (ur.), *Legislatures: Comparative Perspectives on Representatives Assemblies*, 46–79. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Norton, Philip (1994): The Legislative Powers of Parliament. V: Cees Flinterman, Aalt Willem Heringa in Lisa Waddington (ur.), *The Evolving Role of Parliaments in Europe*, 15–32. Antwerpen – Apeldoorn: MAKLU Uitgevers.
- Norton, Philip (1999): Conclusion: Conflicting Pressures. V: Philip Norton (ur.): Par-

- liaments and Pressure Groups in Western Europe, 167–76. London, Portland: Frank Cass Publishers.
- Olson, M. David in Michael L. Mezey (1991): *Parliaments and Public Policy*. V: David M. Olson in Michael L. Mezey (ur.): *Legislatures in the Policy Process: The Dilemmas of Economic Policy*, 1–23. Cambridge: Cambridge University Press.
- Opello, A. R. Katherine (2008): *Do Women Represent Women in France? The Case of Brittany's Regional Council*. *French Politics* 6: 321–41.
- Pedersen Helboe, Helene, Darren Halpin in Anne Reasmussen (2015): *Who Gives Evidence to Parliamentary Committees? A Comparative Investigation of Parliamentary Committees and their Constituencies*. *The Journal of Legislative Studies* 21 (3): 408–27.
- Phillips, Anne (1995): *The Politics of Presence*. Oxford: Oxford University Press.
- Polsby, W. Nelson (1975): *Legislatures: V: Fred I. Greenstein in Nelson W. Polsby (ur.): Handbook of Political Science: Governmental Institutions and Processes*, 257–319. London: Addison-Wesley Publishing Company.
- Russell, Meg (2001): *What are Second Chambers For?* *Parliamentary Affairs* 54: 442–58.
- Rush, Michael (2001): *Socio-Economic Composition and Pay and Resources in Second Chambers*. *The Journal of Legislative Studies* 7 (1): 27–38.
- Shaw, Malcolm (1998): *Parliamentary committees: A global perspective*. *The Journal of Legislative Studies* 4 (1): 225–51.
- Steenbergen, R. Marco, Andre Bächtiger, Markus Spörendli in Jürg Steiner (2003): *Measuring Political Deliberation: A Discourse Quality Index*. *Comparative European Politics* 1: 21–48.
- Strøm, Kaare (1998): *Parliamentary committees in European democracies*. *The Journal of Legislative Studies* 4 (1): 21–59.
- Squires, Judith (1996): *Quotas for Women: Fair Representation?* *Parliamentary Affairs* 49 (1): 71–88.
- Zajc, Drago (2000): *Parlamentarno odločanje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Zajc, Drago (2004): *Razvoj parlamentarizma: funkcije sodobnih parlamentov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede in Liberalna akademija.

Priloga: Značilnosti razlik v izbranih atributih izjave glede na spol avtorja izjave, parlamentarni vir, fazo zakonodajnega postopka in tip skupine

Tabela 1: ZNAČILNE RAZLIKE GLEDE NA PARLAMENTARNI VIR

		Vir (A2)			N	Test razlik ¹
		odbor	državni zbor	državni svet		
Skupna dolžina izjave (število besed) (A5)	pov-prečje	422,29	669,80	481,76	525	$\chi^2=46,102$ df=2 p=0,000
	SD	528,834	483,301	411,908		
Katera izmed spodnjih kategorij najbolje opiše stopnjo utemeljenosti avtorjeve zahteve? (C1)	1	33 (9,5%) [1,6]	6 (4,5%) [-1,8]	4 (8,7%) [0,1]	525	$\chi^2=10,859$ df=4 p=0,028
	2	8 (2,3%) [0,5]	0 (0,0%) [-2,0]	3 (6,5%) [2,2]		
	3	305 (88,2%) [-1,6]	127 (95,5%) [2,5]	39 (84,8%) [-1,2]		
Ali se avtor pri vsebinskem utemeljevanju zahteve eksplicitno sklicuje na prednosti in slabosti za drugo/-e skupino /-e? (C3)	se	110 (35,1%) [-4,6]	77 (60,6%) [4,7]	19 (45,2%) [0,3]	482	$\chi^2=24,096$ df=2 p=0,000
	se ne	203 (64,9%) [4,6]	50 (39,4%) [-4,7]	23 (54,8%) [-0,3]		
Ali se avtor zahteve pri vsebinskem utemeljevanju zahteve eksplicitno sklicuje na abstraktna načela? (C5)	se	60 (19,2%) [-5,4]	59 (46,5%) [5,7]	12 (28,6%) [0,2]	482	$\chi^2=34,034$ df=2 p=0,000
	se ne	253 (80,8%) [5,4]	68 (53,5%) [-5,7]	30 (71,4%) [-0,2]		
Ali se avtor pri utemeljevanju: Osebo izkustvo: osebne zgodbe, izkušnje iz prve roke, zgodbe in izkustva bližnjih prijateljev in družinskih članov, skupinska pripadnost. (C6a)	izbran	22 (7,0%) [-2,6]	17 (13,4%) [1,7]	7 (16,7%) [1,6]	482	$\chi^2=6,933$ df=2 p=0,031
	ni izbran	291 (93,0%) [2,6]	110 (86,6%) [-1,7]	35 (83,3%) [-1,6]		
Ali se avtor pri utemeljevanju: Birokratske oz. uradne dokumente: implicitni in/ali eksplicitni povzetki dokumentov (npr. zakonov, uredb, sklepov, zapisnikov, poročil komisij), vključujoč izjave o odsotnosti ali o težavah z dejstvi, ki so navedena v po (C6c)	izbran	191 (61,0%) [2,1]	68 (53,5%) [-1,0]	18 (42,9%) [-2,0]	482	$\chi^2=6,086$ df=2 p=0,048
	ni izbran	122 (39,0%) [-2,1]	59 (46,5%) [1,0]	24 (57,1%) [2,0]		
Ali se avtor pri utemeljevanju: Množične medije: eksplicitno sklicevanje na množične medije (vključno z internetom). Če je omenjeno oglaševanje, kot npr. "lahko se prepričate, da ta okoliš ne oglašuje," potem kodiraj kot mediji. (C6e)	izbran	1 (0,3%) [-3,9]	8 (6,3%) [3,5]	2 (4,8%) [1,1]	482	$\chi^2=15,754$ df=2 p=0,000
	ni izbran	312 (99,7%) [3,9]	119 (93,7%) [-3,5]	40 (95,2%) [-1,1]		

		Vir (A2)			N	Test razlik ¹
		odbor	državni zbor	državni svet		
Ali se avtor pri utemeljevanju: Avtor se pri utemeljevanju svoje zahteve ne sklicuje (na nič). (C6i)	izbran	35 (11,2%) [-4,9]	15 (11,8%) [-1,9]	34 (81,0%) [11,4]	482	$\chi^2=129,047$ df=2 p=0,000
	ni izbran	278 (88,8%) [4,9]	112 (88,2%) [1,9]	8 (19,0%) [-11,4]		
Ali avtor izjave v svoji izjavi eksplicitno uporablja slabšalni jezik v odnosu do drugega udeleženca ali udeležencev na osebnem nivoju? (d111)	da	21 (6,1%) [-1,0]	15 (11,3%) [2,3]	0 (0,0%) [-1,9]	525	$\chi^2=7,793$ df=2 p=0,020
	ne	325 (93,9%) [1,0]	118 (88,7%) [-2,3]	46 (100,0%) [1,9]		
Ali avtor izjave drugemu udeležencu ali udeležencem pripisuje pomanjkanje poštenosti, neiskrenost ali slabe namene? (d113)	da	28 (8,1%) [-2,7]	24 (18,0%) [3,2]	4 (8,7%) [-0,5]	525	$\chi^2=10,192$ df=2 p=0,006
	ne	318 (91,9%) [2,7]	109 (82,0%) [-3,2]	42 (91,3%) [0,5]		
Ali avtor izjave eksplicitno uporablja slabšalni jezik v odnosu do argumentacije ostalih udeležencev, pri čemer se vzdrži osebnih napadov? (d121)	da	23 (6,6%) [-0,9]	16 (12,0%) [2,3]	0 (0,0%) [-2,0]	525	$\chi^2=8,165$ df=2 p=0,017
	ne	323 (93,4%) [0,9]	117 (88,0%) [-2,3]	46 (100,0%) [2,0]		
Ali je v avtorjevi izjavi mogoče zaznati homofobijo, seksizem, šovinizem, rasizem, stereotipizacijo, predsodke, sovražni govor, diskurz "grešnega kozla", družbeno izključevanje, žalitve, zaničevanje, zasmehovanje, grožnje itd., ki se nanašajo na ar? (d122)	da	6 (1,7%) [-1,8]	8 (6,0%) [2,8]	0 (0,0%) [-1,2]	525	$\chi^2=8,094$ df=2 p=0,017
	ne	340 (98,3%) [1,8]	125 (94,0%) [-2,8]	46 (100,0%) [1,2]		
Ali avtor v svoji izjavi eksplicitno izraža priznavanje, odobravanje, hvaljenje, izkazovanje vrednosti upoštevanja in/ali pozitiven odnos do drugih akterjev in družbenih skupin, ki niso neposredno vključeni v razpravo? Dovolj je, če se pojavlja le en.(d23)	da	16 (4,6%) [-4,5]	28 (21,1%) [6,0]	1 (2,2%) [-1,6]	525	$\chi^2=35,719$ df=2 p=0,000
	ne	330 (95,4%) [4,5]	105 (78,9%) [-6,0]	45 (97,8%) [1,6]		
Ali avtor v svoji izjavi eksplicitno izraža priznavanje, odobravanje, hvaljenje, izkazovanje vrednosti upoštevanja in/ali pozitiven odnos do abstraktnih načel, ki jih omenja v svoji izjavi? Dovolj je, če se pojavlja le ena od opisanih oblik pozitivnega. (d24)	da	7 (2,0%) [-5,8]	27 (20,3%) [7,5]	0 (0,0%) [-1,9]	525	$\chi^2=56,481$ df=2 p=0,000
	ne	339 (98,0%) [5,8]	106 (79,7%) [-7,5]	46 (100,0%) [1,9]		

		Vir (A2)			N	Test razlik ¹
		odbor	državni zbor	državni svet		
Ali avtor izjave eksplicitno upošteva argumentacijo/vprašanja/predloge/mnenja, ki so jih zastavili/izpostavili drugi udeleženci (avtor izjave eksplicitno pravi "kot ste me vprašali", "rečeno je bilo" ipd.)? (d32)	da	112 (32,4%) [-3,6]	68 (51,1%) [3,6]	19 (41,3%) [0,5]	525	$\chi^2=14,609$ df=2 p=0,001
	ne	234 (67,6%) [3,6]	65 (48,9%) [-3,6]	27 (58,7%) [-0,5]		

Opombe: ¹Za testiranje razlik v skupni dolžini izjave je bil uporabljen Kruskal-Wallisov test, v preostalih značilnostih izjave pa hi-kvadrat test.; SD = standardni odklon; [prilagojeni standardizirani reziduali]; χ^2 = hi-kvadrat statistika; df = stopinje prostosti; p = stopnja značilnosti. Vir: Kuhar et al. (2014)

Tabela 2: ZNAČILNE RAZLIKE GLEDE NA TIP SKUPINE

		Tip skupine (TIP_SKUPINE_REC)			N	Test razlik ¹
		poslanska skupina ali politična stranka	civilna družba	država		
Ali se avtor pri utemeljevanju: Osebo izkustvo: osebne zgodbe, izkušnje iz prve roke, zgodbe in izkustva bližnjih prijateljev in družinskih članov, skupinska pripadnost. (C6a)	izbran	30 (10,2%) [0,6]	0 (0,0%) [-2,8]	16 (13,2%) [1,6]	480	$\chi^2=8,991$ df=2 p=0,011
	ni izbran	263 (89,8%) [0,6]	66 (100,0%) [2,8]	105 (86,8%) [-1,6]		
Ali se avtor pri utemeljevanju: Birokratske oz. uradne dokumente: implicitni in/ali eksplicitni povzetki dokumentov (npr. zakonov, uredb, sklepov, zapisnikov, poročil komisij), vključujoč izjave o odsotnosti ali o težavah z dejstvi, ki so navedena v po (C6c)	izbran	154 (52,6%) [-2,7]	54 (81,8%) [4,3]	68 (56,2%) [-0,3]	480	$\chi^2=18,982$ df=2 p=0,000
	ni izbran	139 (47,4%) [2,7]	12 (18,2%) [-4,3]	53 (43,8%) [0,3]		
Ali se avtor pri utemeljevanju: Znanstvene dokumente: znanstvene raziskave, članke, knjige, avtorje, simpozije, kongrese, dognanja ipd. (C6d)	izbran	8 (2,7%) [-2,6]	6 (9,1%) [1,8]	9 (7,4%) [1,6]	480	$\chi^2=7,260$ df=2 p=0,027
	ni izbran	285 (97,3%) [2,6]	60 (90,9%) [-1,8]	112 (92,6%) [-1,6]		
Ali se avtor pri utemeljevanju: Avtor se pri utemeljevanju svoje zahteve ne sklicuje (na nič). (C6i)	izbran	41 (14,0%) [-2,5]	6 (9,1%) [-1,9]	37 (30,6%) [4,4]	480	$\chi^2=20,064$ df=2 p=0,000
	ni izbran	252 (86,0%) [2,5]	60 (90,9%) [1,9]	84 (69,4%) [-4,4]		

		Tip skupine (TIP_SKUPINE_REC)			N	Test razlik ¹
		poslanska skupina ali politična stranka	civilna družba	država		
Ali avtor izjave v svoji izjavi eksplicitno uporablja slabšalni jezik v odnosu do drugega udeleženca ali udeležencev na osebnem nivoju? (d111)	da	32 (9,8%) [3,7]	0 (0,0%) [-2,4]	3 (2,3%) [-2,3]	480	$\chi^2=14,074$ df=2 p=0,001
	ne	293 (90,2%) [-3,7]	70 (100,0%) [2,4]	125 (97,7%) [2,3]		
Ali je v avtorjevi izjavi mogoče zaznati vsaj eno od naslednjih stvari: homofobijo, seksizem, šovinizem, rasizem, stereotipizacijo, predsodke, sovražni govor, diskurz "grešnega kozla", družbeno izključevanje, žalitve, zasmehovanje, grožnje itd., ki (d114)	da	16 (4,9%) [2,4]	0 (0,0%) [-1,7]	2 (1,6%) [-1,3]	523	$\chi^2=6,001$ df=2 p=0,050
	ne	309 (95,1%) [-2,4]	70 (100,0%) [1,7]	126 (98,4%) [1,3]		
Ali avtor izjave eksplicitno uporablja slabšalni jezik v odnosu do katerega (vsaj enega) od drugih akterjev in družbenih skupin, ki niso neposredno udeleženi v razpravi? (d131)	da	9 (2,8%) [-1,1]	0 (0,0%) [-1,7]	9 (7,0%) [2,6]	523	$\chi^2=7,900$ df=2 p=0,019
	ne	316 (97,2%) [1,1]	70 (100,0%) [1,7]	119 (93,0%) [-2,6]		
Ali ima avtorjeva izjava implicitno slabšalno konotacijo, čeprav slabšalni jezik ni eksplicitno uporabljen? (d15)	da	115 (35,4%) [2,5]	1 (1,4%) [-5,8]	48 (37,5%) [1,7]	523	$\chi^2=33,823$ df=2 p=0,000
	ne	210 (64,6%) [-2,5]	69 (98,6%) [5,8]	80 (62,5%) [-1,7]		
Ali avtor v svoji izjavi eksplicitno izraža priznavanje, odobravanje, hvaljenje, izkazovanje vrednosti upoštevanja in/ali pozitiven odnos do abstraktnih načel, ki jih omenja v svoji izjavi? Dovolj je, če se pojavlja le ena od opisanih oblik pozitivnega. (d24)	da	27 (8,3%) [2,1]	5 (7,1%) [0,2]	2 (1,6%) [-2,6]	523	$\chi^2=6,929$ df=2 p=0,031
	ne	298 (91,7%) [-2,1]	65 (92,9%) [-0,2]	126 (98,4%) [2,6]		

Opombe: ¹Za testiranje razlik je bil uporabljen hi-kvadrat test; [prilagojeni standardizirani reziduali]; χ^2 = hi-kvadrat statistika; df = stopinje prostosti; p = stopnja značilnosti.

Vir: Kuhar et al. (2014)

Tabela 3: ZNAČILNE RAZLIKE GLEDE NA FAZO POSTOPKA

		Faza postopka (A2A3_CAS)			N	Test razlik ¹
		1. branje	2. branje	3. branje ali kasneje		
Skupna dolžina izjave (število besed) (A5)	povprečje	714,49	412,40	672,97	525	$\chi^2=38,834$ df=2 p=0,000
	SD	639,204	481,462	505,005		
Ali se avtor zahteve pri vsebinskem utemeljevanju zahteve eksplicitno sklicuje na abstraktna načela? (C5)	se	11 (21,6%) [-1,0]	82 (24,0%) [-2,5]	38 (42,7%) [3,6]	482	$\chi^2=13,411$ df=2 p=0,001
	se ne	40 (78,4%) [1,0]	260 (76,0%) [2,5]	51 (57,3%) [-3,6]		
Ali se avtor pri utemeljevanju: Birokratske oz. uradne dokumente: implicitni in/ali eksplicitni povzetki dokumentov (npr. zakonov, uredb, sklepov, zapisnikov, poročil komisij), vključujoč izjave o odsotnosti ali o težavah z dejstvi, ki so navedena v po (C6c)	izbran	33 (64,7%) [1,1]	203 (59,4%) [1,3]	41 (46,1%) [-2,4]	482	$\chi^2=6,325$ df=1 p=0,042
	ni izbran	18 (35,3%) [-1,1]	139 (40,6%) [-1,3]	48 (53,9%) [2,4]		
Ali se avtor pri utemeljevanju: Avtor se pri utemeljevanju svoje zahteve ne sklicuje (na nič). (C6i)	izbran	9 (17,6%) [0,0]	32 (9,4%) [-7,3]	43 (48,3%) [8,5]	482	$\chi^2=74,486$ df=1 p=0,000
	ni izbran	42 (82,4%) [0,0]	310 (90,6%) [7,3]	46 (51,7%) [-8,5]		
Ali ima avtorjeva izjava implicitno slabšalno konotacijo, čeprav slabšalni jezik ni eksplicitno uporabljen? (d15)	da	26 (47,3%) [2,6]	113 (30,0%) [-1,3]	27 (29,0%) [-0,6]	525	$\chi^2=6,993$ df=1 p=0,030
	ne	29 (52,7%) [-2,6]	264 (70,0%) [1,3]	66 (71,0%) [0,6]		
Ali avtor v svoji izjavi eksplicitno izraža priznavanje, odobravanje, hvaljenje, izkazovanje vrednosti upoštevanja in/ali pozitiven odnos do abstraktnih načel, ki jih omenja v svoji izjavi? Dovolj je, če se pojavlja le ena od opisanih oblik pozitivnega. (d24)	da	2 (3,6%) [-0,9]	18 (4,8%) [-2,5]	14 (15,1%) [3,7]	525	$\chi^2=13,832$ df=2 p=0,001
	ne	53 (96,4%) [0,9]	359 (95,2%) [2,5]	79 (84,9%) [-3,7]		

Opombe: ¹Za testiranje razlik v skupni dolžini izjave je bil uporabljen Kruskal-Wallisov test, v preostalih značilnostih izjave pa hi-kvadrat test; SD = standardni odklon; [prilagojeni standardizirani reziduali]; χ^2 = hi-kvadrat statistika; df = stopinje prostosti; p = stopnja značilnosti.

Vir: Kuhar et al. (2014)

Tabela 4: ZNAČILNE RAZLIKE GLEDE NA SPOL AVTORJA¹ IZJAVE

		Spol avtorja izjave (A7)		N	Test razlik ²
		moški	ženski		
Ali se avtor pri vsebinskem utemeljevanju zahteve eksplicitno sklicuje na prednosti in slabosti za drugo/-e skupino/ -e? (C3)	se	96 (44,0%) [2,5]	21 (27,6%) -2,5	294	$\chi^2=6,330$ df=1 p=0,012
	se ne	122 (56,0%) [-2,5]	55 (72,4%) [2,5]		
Ali se avtor pri utemeljevanju: Birokratske oz. uradne dokumente: implicitni in/ali eksplicitni povzetki dokumentov (npr. zakonov, uredb, sklepov, zapisnikov, poročil komisij), vključujoč izjave o odsotnosti ali o težavah z dejstvi, ki so navedena v po (C6c)	izbran	107 (49,1%) [-2,1]	48 (63,2%) [2,1]	294	$\chi^2=4,479$ df=1 p=0,034
	ni izbran	111 (50,9%) [2,1]	28 (36,8%) [-2,1]		
Ali se avtor pri utemeljevanju: Verska stališča in prepričanja, verski dokumenti, sklicevanje na tradicijo, na "naravne" zakonitosti (npr. "... ker je tako od vekomaj", "... ker tako veleva krščanski etos", "to je naravno dejstvo" ipd.). (C6g)	izbran	13 (6,0%) [2,2]	0 (0,0%) [-2,2]	294	$\chi^2=4,742$ df=1 p=0,029
	ni izbran	205 (94,0%) [-2,2]	76 (100,0%) [2,2]		
Ali se avtor pri utemeljevanju: Avtor se pri utemeljevanju svoje zahteve ne sklicuje (na nič). (C6i)	izbran	36 (16,5%) [2,2]	5 (6,6%) [-2,2]	294	$\chi^2=4,635$ df=1 p=0,031
	ni izbran	182 (83,5%) [-2,2]	71 (93,4%) [2,2]		
Ali avtor izjave v svoji izjavi eksplicitno uporablja slabšalni jezik v odnosu do drugega udeleženca ali udeležencev na osebni nivoju? (d111)	da	29 (11,9%) [2,2]	3 (3,6%) [-2,2]	326	$c^2=4,837$ df=1 p=0,028
	ne	214 (88,1%) [-2,2]	80 (96,4%) [2,2]		
Ali je v avtorjevi izjavi mogoče zaznati homofobijo, seksizem, šovinizem, rasizem, stereotipizacijo, predsodke, sovražni govor, diskurz "grešnega kozla", družbeno izključevanje, žalitve, zaničevanje, zasmehovanje, grožnje itd., ki se nanašajo na ar? (d122)	da	12 (4,9%) [2,1]	0 (0,0%) [-2,1]	326	$\chi^2=4,255$ df=1 p=0,039
	ne	231 (95,1%) [-2,1]	83 (100,0%) [2,1]		
Ali ima avtorjeva izjava implicitno slabšalno konotacijo, čeprav slabšalni jezik ni eksplicitno uporabljen? (d15)	da	94 (38,7%) [2,2]	21 (25,3%) [-2,2]	326	$\chi^2=4,852$ df=1 p=0,028
	ne	149 (61,3%) [-2,2]	62 (74,7%) [2,2]		

Opombe: ¹avtor=poslanec; [prilagojeni standardizirani reziduali]; ²Za testiranje razlik je bil uporabljen hi-kvadrat test.; χ^2 = hi-kvadrat statistika; df = stopinje prostosti; p = stopnja značilnosti.

Vir: Kuhar et al. (2014)